

Papan pöytälaatikosta löytyi kirjoitus, josta paljastui synkkä salaisuus talvisodan lopulta

SUNNUNTAI 6.12.2015 2:00
Ninni Lehtniemi

Papan pöytälaatikosta löytyi kirjoitus, josta paljastui synkkä salaisuus talvisodan lopulta

Sunnuntai 6.12.2015 2:00 <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000002870709.html>

Ninni Lehtniemi .

Isä tiesi etsiä tekstiä, koska Erkki -pappa oli kertonut kirjoittaneensa sen. Paperipino löytyi kirjoituspöydän laatikosta, kun papan haimasyövän kellastama ruumis oli laskettu hautaan.

Olin puolitoistavuotias ja kuljin ympäri mummilaa, rintamamiestaloa, jonka tuvan seinän ainoa koriste oli suttuinen valokuva siitä toisesta, oikeasta kodista, joka jäi Johannekseen Viipurinlahden saaristoon.

Kulkiessani hoin yhtä ainoaa sanaa: pappa, pappa, pappa. Mutta tämä ei ollut piilosleikkiä. Pappaa ei enää ollut.

Pappa jätti jälkeensä tekstin, jonka hän oli kirjoittanut julkaistavaksi syntymäpäitjensä Johanneksen evakkojen lehdessä Johannekselaisessa. Luin sen vasta vuosien päästä. Tekstissä pappa kertoi talvisodan viimeisistä päivistä Johanneksessa ja siitä, mitä joutui silloin tekemään. Tuosta teosta hän ei ollut puhunut lapsilleenkaan ja oli määrännyt, ettei sitä käsittelevää tekstiä saanut julkaista ennen hänen kuolemaansa.

Teksti alkaa kevättalven päivästä vuonna 1940, jolloin kaikki aavistavat, että sota on hävitty ja koti menetetty.

Summan yllä jylisi kaiken aikaa taukoamaton ukkonen, jonka syvälti jäätynyt maa vielä voimisti, kunnes se sitten kerran väimäni. Eniten pelätty oli tapahtunut, se tiedettiin, mutta siitä ei vielä haluttu julkisesti puhua. Päivämääristä en tiedä, sillä ei kenelläkään ollut kalenteria ja päivämäärät olivatkin jo kauan sitten menettäneet merkityksensä.

Me yöhiihtäjät huomasimme, kuinka kolonnat, jotka öisin olivat kuljettaneet muonaa ja ampumarpeita eteen alkoivat kaikenlaisten tarvikkeiden kuljetuksen päinvastoin taakse.

Kun talvisota syttyi, pappani oli 29-vuotias pienviljelijä, joka heilasteli naapurisaaren osuuskaupanhoitajan Lyyli -tyttären kanssa. Hänestä tuli mummini. Pappa oli oppikoulu-dropout, koska joutui 16-vuotiaana keskeyttämään opintonsa, kun hänen isänsä kuoli. Tilan työt oli hoidettava.

Erkki Lehtniemi

Pappa palveli sotapoliisin valtuuksin Johanneksen suojeluskunnassa. Hänen siskonsa, isotätini Helvi, toimi viestilottana niin ikään Johanneksessa.

Papan tehtävänä oli hiihtää ryhmineen tarkastuskierroksia öisin saarissa vakoilu- ja sabotaasitehtäviin lähetettyjen laskuvarjomiesten eli desanttien varalta. Oli tärkeää tuntea paikat, jotta huomasi, jos jokin oli vialla.

Talvisodan puolustuslinja, Mannerheim-linja, kulki Johanneksen Marjapellonmäen kautta. Rintaman läheisyyden vuoksi pitäjästä oli heti sodan syttyä alettu evakuoita ihmisiä ja karjaa. Kotiseutu alkoi olla riisuttu versio itsestään. Latoihin kerätty sato oli puitu öisin ja viety pois. Koirat oli ammuttu. Pappa ja hänen ryhmänsä olivat pakanneet polkupyörät ja ompelukoneet junan vaunuihin.

Sellutehtaan veturi vietiin pois. Sen jäljessä kulki laite, joka irrotti ja väänsi rataakskot. Viestimiehet purkivat puhelinlangat teiden varsilta. Ne pääsivät kierrätyskäyttöön muualle, sillä kaikesta oli pulaa. Puhelinlinjoista toimi enää se, jolla saattoi soittaa esikuntakorsusta Viipuriin, josta annettiin käskyjä. Mannerheim-linjan murruttua evakuoitiin myös vanhimmat miehet ja lotat, heidän mukanaan Helvi.

Tehtaita ja rautateitä. Nykyisin monet ajattelevat, että luovutettu Karjala oli pelkkää puskaa ja peltoa.

Historiantutkija [Pirkko Kanervo](#) on kirjoittanut kirjan johannekselaisista talvi- ja jatkosodassa. Hän sanoo inhoavansa Karjalaisten laulun sanoja.

”Ei pidä ollenkaan paikkaansa, että ’ei oo meillä rikkautta eikä maamme viljavaa’. Kannaksella ilmasto oli mantereisempi kuin muualla Suomessa eikä maaperässäkään ollut mitään vikaa. Siellä kasvoi jopa 400 000 hedelmäpuuta. Viidesosa Suomen bruttokansantuotteesta tuli luovutetusta Karjalasta. Siellä oli paljon teollisuutta.”

Johannes oli yksi Suomen vauraimmista kunnista, Kanervo sanoo. Viipurin läheisyys loi kysyntää kalalle ja maanviljelijöiden tuotteille, Hackmanin sellutehdas toi töitä ja hyviä veronmaksajia, ja puutavaran vientisatama Uuras saattoi olla jopa maailman suurin alallaan.

Pappa kirjoittaa ”viimeisestä päivästä”, jona kylään satoi pommeja ja hänen ryhmänsä jäsen haavoittui jalkaan. Pirkko Kanervon kirjan mukaan se oli sunnuntai 18. helmikuuta.

Oli aika tuhota se, mitä ei voinut siirtää turvaan.

Sen päivän iltana haettiin ryhmänjohtajat esikuntakorsulle. Siellä olivat esimiehemme varsin vakavan näköisinä ja meille puhui luutnantti Voutilainen: Teille on määrätty ylemmältä taholta raskas tehtävä. Aamulla heti kello 6 on teidän nopeasti sytytettävä palamaan kaikki rakennukset alueella Vaahtola; asemaseutu mukaanluettuna, Metsäkylät; vanha ja uusi, Ämmäsuonmäki, Rokkala ja lopuksi Kirkkoniemi puuvarastoineen.

Tästä alkaen voinkin kertoa varmuudella vain omaa ryhmääni koskevan osan käskyä ja sen suorituksen seuraavasti. Voutilainen sanoi näin:

Tiedän että keskuudessanne tullaan keskustelemaan yön aikana tämän tuhoamisen tarpeellisuudesta, niin huomautan teille, että sitä ovat harkinneet jo ne jotka ovat käskyn antaneet, joten vastuu on heidän ja velvollisuus sen aikanaan suorittamisesta teidän.

Tästä käskystä oli jo yritetty kieltäytyä. Kanervo kertoo kirjassaan, miten eräs samoissa tehtävissä palvelut oli edellisenä päivänä yrittänyt sitä vedoten tunnesyihin. ”Siellä on kotini.”

Luutnantti myönsi, että niinhän se on, pannaan joku muu asialle. Kahdelta yöllä sama mies sai kuitenkin uuden käskyn toiseen sävyyn.

”Olette sotilas, tämä on käsky.”

Papan koti, se, jonka kuva myöhemmin koristi varsinaissuomalaisen rintamamiestalon tupaa, sijaitsi Riionsaarella. Saari ei kuulunut nyt poltettavaan alueeseen, koska saarikylien polttaminen jäi armeijan joukoille. Sen sijaan koko Johanneksen kirkonkylä Vaahtola piti polttaa. Kirkonkylässä sijaitsi myös korsu, jossa pappa ja muut miehet olivat asuneet sodan ajan. Monet olivat tuoneet sinne kotoaan peiton, tyynyn ja muita tarvikkeita. Viimeiselle tehtävälle varusteiksi sai ottaa vain aseet sekä leipälaukut, joihin otettiin kuivamuonaa ja patruunat.

Kaikki muu jätettiin korsuun, joka myös sytytettäisiin myöhemmin palamaan.

Kun pojat kävivät muonaa hakemassa, ei sinne ollut jätetty kuin pari kivikovaksi jäätynyttä juuston lohkareta, joita he olivat kirveellä pienineet. Mutta kun ne korsussa sulatettiin ei niistä ollut enää syötäväksi. Tämä oli harmi, koska emme olleet saaneet lämmintä ruokaa enää viime päivinä sen jälkeen kun muonituslotat olivat lähteneet. Täytyi vain koota kaikki näkkileivänpalat mitä korsusta vielä löytyi ja tehdä tasajako.

Ilta oli jo vaihtunut yöksi, oli kireä pakkas ja kirkas kuutamo, kun läksimme kylälle, jotta jokainen saisi vielä tutustua siihen alueeseen, johon aamulla tulisi. Olin päättänyt jakaa kahdeksanmiehisen ryhmäni neljään kahden miehen partioon, ajan voittamiseksi. Päätimme viedä bensiniipullomme jo yöllä tienvarsille.

Poltetun maan taktiikkaa on käytetty yhtä kauan kuin on ollut sotia. Talvisodassa rakennusten polttaminen oli siinäkin mielessä tärkeää, ettei venäläisillä ollut käytössään teltoja. He yöpyivät kuusten alla ja jopa lumikuopissa.

Räjähteet, joita taloihin vietiin, olivat papan tekemiä. Hän kertoo tekstissään, miten oli valmistanut ne alkutalvesta. Niillä oli tarkoitus räjäyttää teitä ja tuhota rintaman läpi mahdollisesti päässeitä panssarivaunuja, mutta nyt ne vietiin ystävien, tuttujen ja sukulaisten taloihin ja työpaikkoihin odottamaan polttopulloja.

Aavemaisen kolkolta vaikutti nyt pimeä kylä kun jo tiesimme, ettei sitä huomenna enää ole.

Minkäänlaista liikkujaa emme enää nähneet, eikä tykkienkään jylinää kuulunut ja varsin oudoilta vaikuttivat tyhjiksi riisutut puhelinpylväätkin siinä kuunvalossa. Tulipa mieleeni ajatus, että jos tämä onkin vain paha unta. Pakkanen muistutti, ettei ole, eikä minun sopinut mitään heikoista ajatuksistani toisille puhuakaan. Ryhmäni oli, itseäni ja Aaro Stykkiä lukuun ottamatta, nuoria 16–

18-vuotisia Suojeluskunta-poikia, joille täytyi vain puhella, etteivät piippalakit näissä taloissa huomisiltana lämmittele. Tunnustaa täytyi, ettei tämä ollut enää sen ikäisten poikien tehtävää.

Mutta meidät oli pakotettu sotaan, ja urheasti he kaikki tekivät siellä velvollisuutensa, kun olivat kerran, vanhempiensa suostumuksella, sinne vapaaehtoisina jääneet ollakseen apuna kotiseutunsa puolustuksessa, vaikka joutuivatkin sen nyt ylivoimaisen vihollisen edestä tuhoamaan.

Pappa oli siis partioinut koko talven pommitusten keskellä desanttijahdissa lapsisotilaiden kanssa? Kyllä, vastaa Kanervo.

Sitä paitsi myös nämä pojat olivat kotoisin Johanneksesta, joten osa heistä joutui polttamaan omat kotinsa.

Ajatus on kylmäävämpi kuin pakkasyö.

Heikki Rasehornin talon kohdalta tieltä löytyi kartonkilaatikko, jossa oli siankinkku ja kaksi kilon palaa voita. Se oli kaikesti jostain kuormasta edellisenä yönä pudonnut. Kun pojat kysyivät, mitä sille tehdään niin sanoin, että heittäkää taloon, ikkunasta sisälle vain, aamulla ne rikotaan muutenkin. Niin tehtiinkin mutta jälkeinpäin se käsky minua harmitti, sillä olisihan ne voitu vaikka kirveellä pieniä ja panna leipälaukkuihimme aamulla. Niissä oloissa eivät ajatukset kulje aina niin kuin tulisi.

Palattuamme korsullemme jäi vielä muutama tunti aamuun, mutta uni ei kenellekään tullut, vaikka sisällä olikin lämmin. Niinpä jo kello 5 aloimme valmistella viimeistä lähtöä.

Kun evakot palasivat jatkosodan aikana koteihinsa, jäljellä oli enimmäkseen palaneita raunioita. Vuosikymmenten ajan tuhotöistä syytettiin venäläisiä. Pappani ja muut vaikenivat.

Kanervo uskoo, että heitä käskettiin olemaan hiljaa.

”Koko Suomi ja Johannes olivat varsin jakautuneet poliittisesti. Johannekselaisten annettiin pitkään ymmärtää, että kyseessä olivat venäläisten tihutyöt eivätkä oman suojeluskunnan.”

Koko Johannesta ei ehditty polttaa, mikä oli Kanervon mukaan kohtalokasta.

”Viipurinlahden suurin saari, Revonsaari, jäi kokonaan tuhoamatta. Sinne jäi kaksi kansakoulua, seuraintalo, kauppoja, asuintalot ja niiden kellarit täynnä ruokatavaraa. Kun katsoo karttaa, miten venäläiset lähtivät etenemään yli Viipurinlahden, niin se tapahtui Revonsaaresta käsin.”

Vahtolassa papan ryhmä teki parhaansa.

Kun partiomme rikkoi A. Pentin talon ikkunan ja roiskautti bensiniä sisälle, tulikin isäntä itse ikkunaan huutaen, että mitäs te nyt oikein meinaatte ja kaikesti vähän rumemminkin. Olikin käynyt niin että isäntä, joka oli ollut työpoukoissa ja saanut lomaa, oli käynyt perheensä luona Salon seudulla. Hän ei tiennyt lainkaan, miten asiat olivat, ja oli tullut Viipuriin sekä lähtenyt illalla maantietä jalkaisin kotiinpäin. Kun ei ihmeekseen tiellä kulkenut yhtään autoa, joka olisi tullut Johannekseen päin, niin oli kävellyt perille asti sekä mennyt kotiinsa. Kun talo oli vielä vähän lämmin pois lähteneiden jäljeltä, niin oli käynyt nukkumaan, mutta saikin rajun herätyksen.

Saatuaan nyt tietää, miten asiat olivat, oli ensiksi kysynyt, että miten hän nyt pois pääsee. Siihen pojat olivat sanoneet, että vain suksilla tahi kävellen, mutta ota äkkiä, mitä voit mukana viedä ja lähde nopeasti. Kyllä hän sieltä oli pois tullut, en vain tiedä miten, kun en häntä koskaan tavannut, kun hänkin on jo kauan sitten kuollut täällä evakkona.

Siis ”kuollut täällä evakkona”.

Pappa kirjoitti tekstin viitisen vuotta ennen kuolemaansa, noin vuonna 1975, joten hän oli 65 ikävuoden tienoilla ja tekstissä kuvatuista tapahtumista oli yli 30 vuotta. Hän oli vienyt Lyylin vihille, saanut kolme poikaa ja ensimmäisen lapsenlapsensa, rakentanut uuden pientilan, viljellyt sitä vuosikymmeniä ja tullut valituksi uuden kotikuntansa valtuustoon.

Kun olin kuusivuotias, vanhempani rakensivat talon mummilan maille. Paikkakunnalla pappa muistettiin yhä. Hyvällä.

”Sinun pappasi oli mukava mies,” vieraat aikuiset sanoivat usein, kun heille selvisi, kuka olin.

Silti pappa ajatteli kuolevansa evakkona. Hän toimi aktiivisesti Johannes-seurassa, samojen ihmisten kanssa, joiden kodit oli polttanut.

Tekstinsä esipuheessa hän kertoo, ettei ole aiemmin kirjoittanut aiheesta edes pöytälaatikkoon, koska asia on ollut hänen mielessään ”liian tuore ja synkkä”.

Terapiasukupolveen kuuluvana minun on vaikea kuvitella elämää sellaisen salaisuuden kanssa. Sellaisia on, tai oli, lähes kaikilla papan ikäisillä. He yrittivät katsoa ainoastaan eteenpäin, siinä tietenkään onnistumatta.

Roihu levisi umpipihojen asuinrakennuksista piharakennuksiin. Pappa hiihti poikien kanssa jäälle, sovittuun tapaamispaikkaan.

Talojen palaessa tulen humina ja palavien rakennusten räiske oli kaamea ja kätki kaiken muun äänen. Tulipalojen loiste teki koko merenselän niin valoisaksi että vaistomaisesti hiihdimme lähempänä saariston rantoja aina Päätilän lahteen, josta nousimme maalle.

Seisoessamme siinä suksilla koko näköpiiri kaakon suunnalla, taivas ja hanget, hehkui punaisena takanamme kaikkien rantakyläiden palaessa, mutta edessämme tulevaisuus synkempänä kuin mikään yö. Käänsin sukseeni metsään päin ja sanoin pojille lähdetään. Emmekä enää katsoneet taakse.

Lähteenä on käytetty myös Pirkko Kanervon kirjaa Jäi vain nimi sankarin (2014).

Johannes-seuran kuva-arkisto

Moni perhe joutui perustamaan uuden kotinsa vanhan raunioille. Johanneksen Rokkalassa Anna ja Matti Mänty sekä pojat Seppo ja Juha asuivat jatkosodan aikaan puuvajassa, joka oli säilynyt ehjänä.